

Нагиб Махфуз

СРЦЕ НОЋИ

1

Погледао сам га пажљиво и доброћудно и рекао:

– Ја се вас добро сећам.

Нагнуо се мало ка мом столу и осмотрио тмурно. Било је јасно са те удаљености да је слабог вида и да лутајућим погледом с муком покушава да назре. Несвестан близине наших лица и малог простора сале урониле у тишину, рече потмулим, храпавим гласом:

– Заиста? Не могу више са сигурношћу да се уздам у своје сећање, а затим, и вид ми је ослабио.

– Али, дане Хан Џафара не можете заборавити!

– Добро дошао. Значи, и ти си из тог краја?

Представио сам се и позвао га да седне.

– Нисмо иста генерација, али има ствари које се не могу заборавити.

Сео је и рекао:

– Мислим да сам се поприлично променио и да је време оставило на мом лицу ругобну маску. Не, није то више лице које ми је отац подарио.

А затим се гордо представио, мада за то није било потребе:

– Ар-Рави, Џафер ар-Рави, Џафер Ибрахим Сејид ар-Рави.

Није крио понос изговарајући своје име, што је још више потврдило онај оштар несклад између бедног изгледа и дубоког гласа. Наставио је:

– Враћаш ме на драге успомене, на суседства Хан Џафара и благословеног ал-Хусејина, на дане благостања и искушења.

– Било је тамо и узбудљивих догађаја и чудних прича...

Насмејао се високим гласом, а дугачко и мршава тело тако се затресло да сам се забринуо да му се не раскроји похабана одећа. Поди-

гао је према мени лице опаљено сунцем и прекривено тек проклијалом брадом и чешући белу, замршену косу, рече:

– Ми смо породица, па имам права да очекујем повољно решење за моју парницу.

Упитао сам не бих ли скренуо тему:

– Јесте ли за кафу?

Одговорио је без имало устезања и одлучно:

– Прво ћемо појести сендвич фула, а затим може кафа.

Посматрајући га како једе прождрљиво и гладно, обузела ме туга. У нос ми се увукао његов воњ: мешавина зноја, дувана и прашине. Када је појео и попио, усправио се на столици и рекао:

– Захваљујем. Не желим да ти трошим време више од овога. Не сумњам да си погледао моју молбу с обзиром на положај који заузимаш, па какво је твоје мишљење?

Рекао сам жалостиво:

– Нема вајде. Прописи вакуфа не дозвољавају тако нешто.

– Али истина је јасна попут сунца!

– И вакуф је такође јасан.

– Некада су закони били предмет мог образовања, али претпостављам да се сада све променило.

– Све осим вакуфа. Он се до данас није изменио.

Загрмео је храпавим гласом:

– Неће никада пропасти моје право. Нека то схвати Министарство вакуфа!

Пошто је видео да сам миран и насмејан, и он се умирио.

– Омогући ми да се сретнем са генералним директором.

Рекао сам нежно:

– Ствар је веома јасна. Вакуф ар-Рави је највећи јавни вакуф у Министарству. Његови приходи су завештани џамијама ал-Харамејн и џамији имама ал-Хусејина, а такође и добротворним друштвима, школама, текијама и јавним чесмама. А јавни вакуф ни у ком случају не може бити у поседу појединца.

Оштро ме је прекинуо:

– Али, ја сам ар-Равијин унук, његов једини наследник коме је по нужди живота потребна пара, док се у исто време имам ал-Хусејин расипа богатством у блаженом рају.

– Али, то је вакуф.

– Покренућу парницу!

– Нема користи од тога.

– Посаветоваћу се са адвокатом за шеријат, али то мора бити бесплатан савет – јер новци су непозната створења у мом свету.

– Имам доста пријатеља међу адвокатима за шеријат и могу вам уговорити састанак са неким од њих, али немојте губити време јурећи за неостварљивом надом.

– Опходиш се према мени као према детету!

– Боже сачувај, ја вас само подсећам на неспорну реалност о којој нема расправе.

– Али, ја сам унук ар-Равија, веома је лако то да докажем!

– Да, али оно што је битно то је да је ар-Равијина заоставштина постала јавни вакуф.

– А да ли је правично да ја сада будем препуштен просјачењу?

– Према процедури која је уобичајена у случајевима као што је ваш, треба да поднесете молбу у којој ћете тражити исплату месечне помоћи од прихода вакуфа, под условом да се утврди ваше сродство...

Почео је да запева:

– Месечна помоћ! О, дрски злотвори! – и наставио говорећи: – Власник вакуфа да моли милостињу! Па то је лудост... А, колико износи помоћ?

Ђутао сам неколико тренутака оклевајући.

– Па, може достићи пет фунти... Понекад се повећа.

Подругљиво се грохотом насмејао откривајући црне, крњаве зубе:

– Е, веруј ми, борићу се! До сада сам водио живот на који се не би ни цини одважили да га проведу, па нека буде борба. Нећу престати да се борим све док не повратим сва права на целокупну заоставштину свог проклетог деде.

Нисам се уздржао а да се не насмејем и рекох:

– Нека му се смилује Алах за сву дарежљивост.

Ударио је о ивицу стола сувоњавом шаком и рекао:

– Нема ничега доброг за оног који заборавља свог јединог унука...

– А, зашто вас је заборавио?

Ухватио се за браду, али није одговорио. Осетио сам да ће бура проћи пре или касније и да ће написати молбу за помоћ. Колико је само код нас просјака који су потомци паша, емира и краљева. Сасвим је сигурно да нема оног који би се одрекао својих наследника без разлога. Е мој Џафере, шта ли си ти то учинио?

Окрнуо је клонули поглед у празно и почео да говори:

– Завештао иметак у вакуф, а мене искључио из наследства! Да, тако је он увек и радио мешајући добро и зло. То наставља да чини и сада када је мртав, као што је чинио док је и жив био. И, ето мене, борим се сад кад га нема, као што сам се борио док је био жив... И тако ћу наставити све до смрти.

Временом су се односи између мене и Џафера ар-Раџија учврстили. У својој самоћи био је склон да се веже за сваког ко би га подржао, па макар и осмехом. Храбрило ме је осећање да ће се ово успутно пријатељство брзо окончати. Јер његова сметена личност није наговештавала постојаност и упорност за дружењем, а и изгледало је веома лако удовољити му. Било је неспорних ствари које су ме привлачиле к њему, али и оних скривених. Ту су, на пример, старе успомене и опчињеност породицом ар-Раџи, причама о њој и шапутањима о Џаферовим авантурама и лудилу. Ту је и наклоност према њему и поред неугледне спољашњости и сажаљење због његове јадне судбине. Био је стасит и да није немаштине – а можда и болести? – његова старост би се преливала сјајем и отменошћу.

Ономад сам га упитао, пошто смо вечерали кавариу у једном ресторани у улици Мухамеда Алија:

– Како живите Џафере?

– Скитам улицама преко дана па све до поноћи.

– А где станујете?

– Међу рушевинама...

– Рушевинама?

– То је све што је остало од старе дедине куће, а сада је мој посед где ноћим.

Пошто сам се још давно одселио из старог краја, нисам знао да је кућа претворена у рушевину.

– Зар немате породицу? – упитао сам.

– Ко зна, можда их је пуна земаљска кугла!

Насмејао сам се, а он наставио:

– Имам децу која су судије и децу разбојнике!

– Је ли ви то озбиљно?

– И поред тога, живим усамљен.

– О, какав начин да се то исприча!

– Чуј, врати ми вакуф и обећавам да ћеш ме видети окруженог децом и унуцима, у противном увек ћу бити самотан и изгнан.

– Видим да волите загонетке.

Насмејао се говорећи:

– Волим добар залагај и вакуф, као што уживам да проклињем оне који су завештали своја добра.

– Зар немате било каквих извора прихода у старости?

– Имам неких старих пријатеља. Кад год ми се неки од њих испречи на путу, пружи руку да ме поздрави и криомице убаца у шаку што му се нашло. Сада се ваљам у блату, али сам некад био на небу.

Рекох му тужно:

– Недостојан начин живљења. Одмах напишите молбу.

– То је збиљски живот човечанства. Пробај га храбро уколико смеш. Одважно отвори врата, немој се понижавати, јер све што тражиш, то је право које ти следи. Овај свет припада човеку, сваком људском бићу. На теби је да се одрекнеш бедних навика. Ето, у томе је цела ствар.

– И поред тога желите да вам се врати наследство деде?

Грохотом се насмеја:

– Немој да ми замераш због противуречности. Ја сам ризница супротности... И не заборави да сам стар човек и да водим рат са својим дедом још одавно.

– Желео бих да знам зашто вас је лишио наследства.

– То је моја битка. Не пожурј ствари, нисам ја тако једноставан како теби изгледа. Многи су се преварили, чак и балавци који трче за мном док врљам улицама. Шта они мисле, да ја уживам да причам? Када сам сам, разговарам са собом. Па шта? Већ сам остарио, а распредања о мом изгону још нису престала. Веруј ми, ја сам необична особа. И када сам живео на планини, и у дворцу и у рушевинама, увек сам се разликовао од других. Па и поред тога што сам спао на просјачки штап и дангубим, пред животом стојим уздигнуте главе, пркосан, јер живот цени само оне који га не узимају озбиљно.

Насмејао сам се посматрајући га како у раздераној одећи и преплаване коже чика живот. Промрмљао сам:

– Аферим!

– Али нису жива бића једина са којим сам општио. Имам ја одавно везе и са неживим бићима: цинима и демонима, а да не говорим о суштинским елементима материјалне цивилизације.

Затим је нагло променио глас и упитао:

– Да ли си изабрао поузданог адвоката код кога ћемо отићи?

Рекох молећиво:

– Тако Вам Алаха, Цефере, заборавите ту безизгледну парницу.

– Па, зар нисам ја Џафер Ибрахим, унук Сејида ар-Раџија?

– Свакако – рекао сам. – Али овај случај не можете добити, никада...

Повикао је:

– Онда ћу дићи буну која ће окренути наглавце склад васељене.

– Веће су могућности за то него добити парницу. Напишите молбу, не расипајте време.

Насмејао се и рекао:

– Ви у Министарству живите од мрвица наших вакуфа, а затим пружате руке да нам уделите милостињу.

– Напишите молбу и не расипајте време.

На тренутак над нама се надвила танана тишина а затим је прозбо-
рио као да говори за себе:

– Пет фунти!

– Морате нешто изнајмити за станиште, макар собу на неком
крову.

– Не, нипошто! Износ је довољан за храну, цигаре и одећу. А што
се стана тиче, па зар очекујеш да идем под кирију, а власник сам дворца?!
Не, никако нећу напустити рушевине.

– Напишите молбу што је могуће пре и пошаљите Министарству.

– Не терај ме да журим. Пустите ме да размислим. Можда ћу напи-
сати молбу, а можда ћу питати адвоката за савет. Ипак, није далеко од
памети да ћу наставити овако да живим и без молбе и без адвоката. Не
пожуруј ме.

– У сваком случају, знате шта вам је чинити.

Рече бесно:

– Нема шансе да се нас двојица сложимо. Ти си од оних који се
плаше живота а ја од оних који га презиру. Све од чега си ти дрхтао,
ја сам искусио. И све оно за шта си молио Алаха да те поштеди, ја сам
прошао својим ногама.

– Величанствено Џафере.

– Да ли ти се допадају моје речи?

– Много.

– Желиш ли да чујеш још?

– Буди уверен у то!

– Већ си ме почастео изврсном вечером, а пружићеш ми и значајну
помоћ у данима који долазе. Уосталом, ми смо деца из суседства, па
хајдемо у драгу Вадудову кафану код ал-Баб ал-ахдара.

И кренули смо један поред другог ка старом крају, пролазећи
испод древног свода ка ал-Баб ал-ахдару. Сели смо да попушимо бури
и попијемо кафу, док је у тишини дуге ноћи текао разговор.

МАЊЕ ПОЗНАТЕ РЕЧИ:

Ал-Баб ал-ахдар, (ар.) „Зелена врата”, фатимидски споменик на тргу испред ал-
Хусејинове џамије у Каиру.

Ал-Хусејин, унук пророка Мухамеда и трећи шиитски имам. Такође позната џа-
мија у Каиру и трг испред ње.

бури, (ар.) труба, рог; у овом случају лула опојних трава (хашиш).

вакуф, добро које нека особа својевољно издвоји из своје имовине, предајући је
исламској заједници, док приходи или сврха вакуфа служе као опште добро.
Вакуф се не може ни продати, ни поклонити, нити наследити.

кавариу, египатско народно јело припремљено од јагњећих ножица.
шекија, станиште исламских мистика, обично се гради у близини гроба неко знаменитог свеца.

фул, јефтин оброк од куваног боба помешаног са першуном, луком, соком од лимуна, маслиновим уљем, кимом, белим луком и љутом паприком
цини, створења супротна анђелима, али интелигентна, способна да чине добро и зло. Могу да преузму материјални облик човека, звери или чудовишта. Често се помињу у Курану.

шериј, закон ислама заснован на сувереним Божјим заповестима и забранама, онако како преноси Куран.

НАГИБ МАХФУЗ је највећи писац савремене арапске књижевности. Рођен 1911. у Каиру, писањем се бави од седамнаесте године. Дипломирао је философију, прво дело објављује 1939, написао је преко 50 романа и збирки кратких прича. Године 1988. добио је Нобелову награду за књижевност. Умро у Каиру у 94. години.

Главни јунак романа *Срце ноћи*, Џафар ар-Раџи, приповеда пријатељу из суседства, током једне дуге ноћи у кафани у старом Каиру, причу о свом животу проведеном између разума и вере, љубави и патње, политичких убеђења и злочина који га одводи на робију. Кроз сва искушења и патње пролази са изненађујућом чврстином и надом, подупрет снажним убеђењима, духовношћу и дубоким осећањем праведности своје мисије.

То је класична прича у Махфузовом стилу у којој аутор бриљантно описује људске емоције клизећи кроз дубине психолошких карактера припадника различитих друштвених слојева и сурову стварност живота.

Пред читаоцима је превод првог и другог поглавља романа *Срце ноћи* објављеног у Каиру 1975. године.

Са арајског језика превео, белешку о писцу и мање познатим речима сачинио
МИРОСЛАВ Б. МИТРОВИЋ